

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 316.64:321.74]:316.46.058.4

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i34.1075>

С. С. Бульбенюк

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9760-7850>

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри політології

Київського університету імені Бориса Грінченка

ПОЛІФОНІЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПОЗИЦІЙ
ЩОДО ВИСВІТЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ НОВІТНІХ АВТОКРАТІЙ

Постановка проблеми. «Демократія зазнала ще більше невдач у 2021 році: відсоток людей, які живуть за демократії, впав нижче 50%, а авторитарні режими набирають силу», – так починається звіт Economist Intelligence. Далі аналітики відзначають, що світовий індекс демократії впав найнижче, починаючи з 2010 р. [1]. Чому так сталося? Якими є причини відродження авторитарних режимів і життєздатності автократій нині? Чи є такі причини схожими для більшості новітніх автократій? Це далеко не повний перелік питань, що постають на початку 2022 р. як перед академічними дослідниками, так і перед громадськими і державними діячами, політиками, публіцистами, громадянами. Безперечно, відповіді можуть різнитися у залежності від того, якою є методологія досліджень, основні аналітичні підходи й інструменти вимірювання індексів демократії/автократії. Однак є певні спільні методологічні позиції, одна з базових – акцентування уваги на гнучкості авторитарних режимів, на високому рівні їх адаптивності, що має наслідком розмаїття модифікацій автократій у сучасному світі.

Тому метою представленої розвідки є висвітлення дослідницьких підходів до розуміння природи новітніх автократій крізь призму розгляду таких політологічних концептів як: «Електоральна демократія vs електоральна автократія»; «Модернізація vs демодернізація», «Модерн vs (нео)патримоніалізм (неофеодалізм)», «Глобалізація vs периферійний розвиток».

Аналіз останніх досліджень і публікацій із теми. Розмаїття методологічних підходів й академічних поглядів на феномен сучасних (новітніх) автократій, а також актуальність вивчення окресленої проблематики зумовлюють особливу увагу вчених до аналізу авторитарних режимів, їх основних рис і ознак, векторів модифікації та моделей функціонування. Серед сучасних авторитетних дослідників новітніх автократій світового рівня варто назвати зокрема І. Крас-

тева та С. Холмса, С. Гурієва та М. Накі, Х. Лінца, Д. Трейсмана, А. Ескриба-Фолша, Дж. Райта, О. Еткінда. Серед авторів, чиї роботи були використані при підготовці статті: авторитетний російський політолог Г. Голосов та російський науковець й опозиційний політик Г. Явлинський, знані українські дослідники сучасних авторитарних режимів країн Сходу Т. Ляшенко, М. Мінаков, Р. Запорожченко, В. Попазогло. Слушно відзначити, що окремі номери останніх років вітчизняного журналу «Ідеологія та політика» були присвячені системному аналізу новітніх автократій. Зважаючи на фокус дослідницької уваги пропонованої розвідки, автори звернулись до праць вітчизняних науковців П. Кутуєва, О. Фісуна, С. Шуляка, в яких висвітлюється тематика патримоніалізму та модерну.

Виклад основного матеріалу. Академічний дискурс щодо визначення сутності й особливостей новітніх автократій відрізняється поліфонією дослідницьких позицій і методологічних підходів, що можна пояснити зокрема поліваріантністю різних модифікацій самих авторитарних режимів сучасності. Одним з центральних підходів до висвітлення новітніх автократій є напрям, основою розгляду якого є аналіз автократичних форм правління й авторитарних та гібридних режимів крізь призму концептів модернізації та демократичного транзиту. Означений підхід має як прихильників, так і опонентів, оскільки концепти модернізації та демократичного транзиту, незважаючи на їх активну розробку і застосування в останні кілька десятиліть, містять дискусійні питання та дослідницькі лакуни. Так, П. Кутуєв зауважував ще у 2010 р. про те, що «дражливими питаннями» дискурсу про політичну модернізацію є: «співвідношення модернізації і демодернізації, демократії та авторитаризму, інфраструктурної та деспотичної влади, легально-раціонального та патримоніального (патримоніального – авт.) панування, громадянського і негромадянського суспільства (civil vs uncivil

society)» [2, с. 259]. Отже, розглянемо деякі аспекти поліфонії дослідницьких позицій розгляду новітніх автократій, спираючись на запропоновані П. Кутуєвим «дражливі питання політичної модернізації».

Сучасні авторитарні режими є варіативними й адаптивними, внаслідок чого утворюються найнеочікуваніші моделі автократичного правління. Професор Г. Голосов, аналізуючи генезу російського авторитаризму, відзначає, що він пройшов еволюцію від дефективної (після президентських виборів 1996 р.) до електоральної автократії (з 2004 р.). Російський науковець характеризує електоральний авторитаризм як політичний режим особистої влади, яка імітує демократію та властиві для неї інституціональні форми [3]. За своєю природою, як зауважує Г. Голосов, електоральні авторитарні режими є особистими диктатурами. Їх специфічна риса полягає тому, що автократи отримують владу не внаслідок військового перевороту, за правом наслідування або завдяки партійній гегемонії. Такі автократи виграють вибори. У частині країн спостерігався феномен, коли до влади приходив автократ, завдячуючи перемозі на цілком вільних демократичних виборах. Однак потім відбувається (і доволі швидко – авт.) переродження режиму, коли виборчий процес перетворюється у фікцію, а автократ не має жодних інституціональних стимулів, аби передати владу комусь іншому [3].

Можна стверджувати, що однією з базових особливостей електоральної автократії є еволюція виборів як політичного інституту та політичного процесу, результатом якої стає втрата чи не найбільш показової характеристики виборів – змагальності. Тому вибори перетворюються в імітаційний інститут та ритуальний процес. Суспільство і громадяни приймають такі правила гри та залучаються до відповідних практик. Незважаючи на заздалегідь відомий результат подібних виборів за умов електоральної автократії, авторитарний лідер прагне легітимізації режиму особистої диктатури, породжуючи популістські хвилі у політиці.

Політолог А. Шедлер ще у 2006 р. обґрунтував дослідницьку позицію, відповідно до якої електоральний авторитаризм може розглядатися не лише як гібрид демократії й автократії, але в якості самостійного типу режиму з власними механізмами легітимізації та функціонування [4]. Важко не погодитись з науковцем, тому що в останнє десятиліття спостерігається оформлення електоральних автократій як самостійного різновиду авторитарних форм правління та моделі політичного режиму.

Окрему увагу, на нашу думку, варто зосередити на феномені гібридних режимів й електоральних демократій на арабському Сході. Торік, у 2021 р., виповнилося 10 років від початку «Арабської весни» – соціального, політичного, куль-

турного феномену, який ще буде досліджуватися й усвідомлюватися по-новому та який, безперечно, став одним з каталізаторів суперечливих і часто непрогнозованих до кінця процесів, що розгортаються у світі та в окремих його регіонах впродовж останнього десятиліття.

Вітчизняний політолог Р. Запорожченко пропонує розглядати феномен «Арабської весни», спираючись, зокрема, на такі позиції. По-перше, хвиля «Арабської весни» позначилася на зміні політичних режимів, де харизматичні лідери втратили свою харизму. По-друге, величезний вплив на означені процеси мали і мають нині поширені міцні/усталені (strong) неформальні практики та кланові чи племінні структурування політичної влади. По-третє, елітарний антагонізм щодо ідеологічного змісту («наповнення») режиму став однією з ключових причин соціальних протестів і політичних трансформацій у низці арабських країн. Усе це підтверджує, що означені країни як держави з гібридним постколоніальним політичним режимом не мали стійкості та консенсусу еліт у формулюванні консолідованої відповіді на запити суспільства, що і стало поживним підґрунтям для зростання протестних настроїв [5, р. 11–12].

Частина дослідників розглядає сучасні авторитарні режими загалом та електоральні автократії зокрема як прояв процесів демодернізації. Так, М. Мінаков у праці «Розвиток та дистопія» запропонував історичний екскурс в історію розвитку поняття «демодернізація» [6]. Науковець розглядає пострадянські держави та їх спроби модернізації політичної (демократизації – авт.) та економічної (відновлення механізмів ринкової економіки – авт.) та ті виклики, які постали на цьому шляхові. Власне, однією з відповідей на пошуки оптимального вирішення дилеми «свобода vs відповідальність» для частини пострадянських націй стала демодернізація [6].

У статті 2018 р. М. Мінаков та О. Еткінд прикладом пострадянської демодернізації називають зміцнення влади В. Путіна у Росії [7, с. 5]. Опозиційний російський політик, засновник партії «Яблуко» Г. Явлинський, провівши аналогії з поняттям периферійного капіталізму, яке характеризує розвиток економічних систем країн з наздоганяючим типом модернізації, дає оцінку політичній системі Росії та її режимові як «периферійному авторитаризму» [8]. Автор аргументовано доводить, що у РФ відбулася політична демодернізація, наслідком якої стала ліквідація будь-яких механізмів взаємних стримувань всередині політичної системи, а також механізмів, які забезпечували б легальну конкурентну боротьбу між різними політичними групами та їх змагальність [8, с. 13]. «Периферійність» як ознака сучасного російського авторитаризму, таким чином, полягає у тому, що ліквідовані навіть найпрості-

ші механізми і канали змагальності, внаслідок чого автократична влада спирається на імітаційні електоральні практики і процедури. Іншими словами, відбулася примітивізація політичного поля держави, його демодернізація у порівнянні з 1990-ми роками.

Ще більш явні ознаки «периферійності» новітніх автократій ми можемо спостерігати на прикладі аналізу режимів у пострадянських країнах Центральної Азії. У цих країнах демодернізація має форму неофеодалізму та неопатримоніалізму. Непотизм, клановість, патрон-клієнтальні відносини на всіх рівнях державно-управлінської вертикалі є базовими ознаками цих автократій. Як зазначає В. Попазогло, скажімо, в Узбекистані та у Туркменістані відбулося своєрідне «захоплення держави», коли царина неформальної політики поглинула сферу політики формальної, а межі між публічною і приватною сферами влади фактично розмиті [9, с. 46]. Науковець характеризує названі риси демодернізації політичної системи названих країн як деструктивні. Причини появи і зміцнення деструктивних неформальних інститутів у центральноазійських автократіях, на його думку, такі:

- переплетення патріархально-родових відносин із модернізмом, потребою реагувати на виклики глобалізації;
- клановість політики, яка посилюється встановлення суперпрезидентських республік;
- сакралізація державних лідерів і встановлення режиму їх практично необмеженої влади;
- культивування патерналістського типу політичної свідомості громадян;
- зрощення влади та фінансово-промислового капіталу;
- скерування значною мірою взаємодії між політичними акторами неформальними нормами;
- політичний фаворитизм і корумпованість керівної еліти [9, с. 43–44].

На підтвердження слушності типологізації автократій Центральної Азії як «периферійного авторитаризму» наведемо слова Т. Ляшенко – однієї з авторитетних вітчизняних фахівчинь з дослідження трансформаційних процесів у ЦАР (Центрально-азійському регіоні), яка пропонує розглядати модернізаційні перетворення у країнах цього регіону у контексті висвітлення трьох процесів – традиціоналізації, периферизації та глобалізації [10, с. 159].

«Периферійний авторитаризм» як одна з центральних моделей новітніх автократій демодернізаційного типу, як акцентувалося вище, мова йдеться передусім про демодернізацію політичну. Однак часто (як то у країнах ЦАР) це є і демодернізація економічна та/або соціальна, що означає повернення держави і суспільства до культурних патернів доіндустріальної епохи, тобто до феодалізму або неофео-

далізму (патримоніалізму). За визначенням зnanого вітчизняного науковця О. Фісуна, патримоніалізм – це «апропріація (привласнення) сфери управління офіційними носіями політичної та державної влади, а також невикресленість публічно-політичної та приватної сфер суспільного життя, заснованої на домінуванні колективістського типу масової суспільної свідомості» [11, с. 154]. Тож неофеодалізація (патримоніалізація) «периферійних автократій» сучасності означає заміщення public policy спрощеним дискурсом policy, що є додатковим свідченням посилення демодернізаційних процесів як системного явища.

Важливо, що новітні патримоніальні автократії є режимами персональної влади з гегемонією патронажно-клієнтальних відносин. Показово, що подібні автократії спираються насамперед саме на патронажно-клієнтальні відносини, а не на офіційні інституції, які зовні мають цілком сучасний вигляд. Риси неофеодалізму у такій автократії виявляються у тому, що глава держави посідає усі ключові посади в державно-політичній ієрархії та користується майже необмеженими повноваженнями, які закріплюються юридично [12, с. 7, 10]. Власне тому патримоніальні автократії сучасності належать за формою правління до суперпрезидентських республік, в яких президент, що формально обирається громадянами, часто має повноваження подібні до повноважень глави держави у абсолютистській монархії.

Варто зауважити, що розгляд сучасних автократій крізь призму дискурсу демодернізації не має одностайної підтримки в академічному середовищі політологів, соціологів, філософів. Так, згадуваний на початку нашої розвідки вітчизняний дослідник П. Кутуєв обґрунтовує необхідність відходу від європоцентричної моделі Модерну, акцентуючи на висвітленні феноменів авторитарного ренесансу країн Сходу, передусім Південно-Східної Азії, де спостерігаються в економічній царині протилежні демодернізаційні процеси. Тож світ слушно аналізувати, спираючись на китаєцентричну парадигму, переконаний П. Кутуєв [13]. На думку авторів, при розгляді різних дослідницьких позицій щодо з'ясування особливостей новітніх автократій необхідно враховувати, що авторитарні режими ХХІ ст. не є гомогенними, навіть коли ми ведемо мову про автократії одного регіону.

Прикладом, сутнісною характеристикою авторитарної моделі модернізації, за словами О. Новикової, є обов'язкова консолідація суспільства навколо єдиної модернізаторської ідеології, вилучення альтернативних позицій і думок, що спирається на діяльність партії-гегемона та декількох політичних партій, які підтримують основну ідеологічну лінію. Наслідками функціонування такої моделі є надвисокий ступінь централізації управління, підсилення бюрократизації суспільства,

а громадянське суспільство у такій моделі правління якщо й існує, то розвивається виключно під егідою державних діячів та в руслі провідного ідеологічного напрямку [14, с. 128–129]. Безперечно, взірцево подібно модель реалізована у КНР, свідченням чого і стали економічне піднесення Піднебесної впродовж кількох останніх десятиліть та статус другої світової економіки нині.

Російський дослідник О. Виноградов окреслює форму правління сучасного Китаю як авторитарну колегіальну систему, що виросла з патріархального суспільства. Науковець називає наявність партії авангардного типу, яка має монополію на владу і легітимність котрої ґрунтується на феномені ідеологічної канонізації вищого керівництва як базовий елемент цієї авторитарної політичної системи [15, с. 94].

Західні дослідники характеризують політичний режим Піднебесної нині як перехідний від посттоталітарного до авторитарного, засадничими елементами якого є: патерналізм; однопартійність; соціальний та економічний плюралізм; слабкий (зародковий) політичний плюралізм; гібридна ідеологія [16; 17]. Ідеологізованість китайської автократії не варто корелювати буквально з ідеологізованістю СРСР з провідною роллю КПРС у політичній системі. Роль КПК, безумовно, є важливою, однак у КНР наявний обмежений політичний плюралізм, розвивається обмежена багатопартійність, останніми роками проводяться експерименти з проведенням квазі-демократичних виборів на місцевому рівні, започатковується внутрішньопартійна демократія у КПК [18, с. 82]. Політичний режим КНР не є застиглим, він трансформується, зважаючи на внутрішні і зовнішні виклики часу. Завданням № 1 поточного десятиліття для Китаю є остаточне закріплення статусу наддержави на геополітичній арені та вихід на позиції першої економіки світу. Показово, що провідним інструментом Піднебесної у реалізації власної геополітичної і гео економічної стратегії стає «м'яка сила», на яку традиційно спираються демократичні держави при просуванні власних інтересів назовні.

Тож, на нашу думку, слушно звернути увагу на гнучкий характер політичного режиму КНР та високий рівень його адаптивності до умов, що змінюються, з одного боку; і потужний потенціал розвитку суб'єктності Пекіна як центру світових політичних, економічних і можливо соціокультурних впливів.

Висновки. Як бачимо, сучасний авторитаризм неоднорідний, різноспрямований (модернізаційний vs деградаційно-демодемінізаційний; авторитарний vs відкритий до змін; електоральний vs султаністського типу etc) та поліваріантний. Автократії ХХІ століття виявилися більш адаптивними до викликів сучасності; більш гнучкими у сво-

ій економічній, соціальній і культурній політиці; значна частина автократій прагнуть мімікрувати під демократичні системи. Водночас воєнне вторгнення найбільшої автократії сучасності (за розмірами території) в Україну 24 лютого 2022 р., на переконання авторів, відкрило «скриню Пандори» для багатьох авторитарних режимів, особливо для тих, в яких генеруються реваншистські та/або милітаристські настрої. Перспективними і надзвичайно актуальними, зважаючи на це, уявляються дослідження трансформації автократії за умов розгортання великих воєнних протистоянь та можливе оформлення у найближчому майбутньому нової осі глобального протистояння між демократіями й автократіями.

Література

1. Democracy Index 2021: The China Challenge. *Economist Intelligence*. URL: https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2021/?fbclid=IwAR2Q6SdRR5WzbwHrUtpHVFA3wFDwRsgxDircKi6Qtd_ECy6N0JjiwgSSv-Q (дата звернення: 11.02.2022).
2. Кутуєв П. Ігри з модернізацією: хитрість розуму у дії? *Україна Модерна*. 2010. № 6(17). С. 249–260.
3. Голосов Г. Закат електорального авторитаризма. Как Путин превратился из гаранта режима в его главную угрозу. *The Insider. Расследования, репортажи, аналитика*. 17 февраля 2021 г. URL: <https://theins.ru/opinions/grigorii-golosov/239433> (дата звернення: 15.02.2022).
4. Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition. Andreas Schedler (ред.), Boulder, CO, and London, UK : Lynne Rienner Publishers, 2006.
5. Zaporozhchenko R. Rethinking the Arab Spring in the Context of Geohistorical Transformations. *Ideology and Politics Journal*. 2021. Issue 3(19). P. 10–33. URL: <https://www.ideopol.org/wp-content/uploads/2021/11/2.-Zaporozhchenko-final.pdf> (дата звернення: 16.02.2022)
6. Minakov M. Development and Dystopia. *Studies in Post-Soviet Ukraine and Eastern Europe* / Ed. By A. Umland. May 2018. Vol. 179. Stuttgart: ibidem Press. 280 p.
7. Мінаков М., Еткінд О. Пострадянський транзит і демодернізація. *Ідеологія і політика*. 2018. № 1(9). С. 4–13. URL: <https://www.ideopol.org/wp-content/uploads/2018/11/2018%201.%202.%20UKR.%20Introduction%20Etkind%20Minakov%20Final.pdf> (дата звернення: 20.02.2022).
8. Явлинский Г. А. Периферийный авторитаризм: Как и куда пришла Россия. М. : «Медиум», 2015. 91 с.
9. Попазогло В. С. Деструктивні неформальні інститути політики держав Центральної Азії: приклад Узбекистану та Туркменістану. *Політичне життя*. 2017. № 4. С. 43–47.
10. Ляшенко Т. М. Стан теоретико-методологічних розробок проблеми політичних систем перехідних суспільств (на прикладі країн Центральної Азії). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2001. Вип. № 1(51), січень-лютий, С. 152–166.

11. Фисун А. А. Демократія, неопатримоніалізм і глобальні трансформації : монографія. Харков : Константа, 2006. 352 с.

12. Шуляк С. В. Неопатримоніальні диктатури в арабському світі: аналіз баасистської моделі : автореф. дис. ... канд. політ. наук. : 23.00.02. Дніпропетровськ : Дніпропетровський національний університет, 2004. 18 с.

13. Кутуєв П. В. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 516 с.

14. Новакова О. В. Політичний процес: сутність, зміст та сучасні тенденції розвитку : навчальний посібник. Луганськ : «Елтон-2», 2010. 244 с.

15. Политическая модернизация Китая [семинар]. Ч. I. / подг. Г. Иршин. МЭиМО. 2011. № 6. С. 88–98.

16. Thompson M. R. Totalitarian and Post-Totalitarian Regimes in Transition and Non-Transitions from Communism. Totalitarian Movements and Political Religions. 2002. No. 1. Pp. 79–106.

17. Linz J., Stepan A. Problems of Democratic Transition and Consolidation. Baltimore and London : Johns Hopkins University Press, 1996. 504 p.

18. Бореев А. П. Сравнительный анализ политических режимов КНР и Китайской Республике на острове Тайвань. Сравнительная политика и геополитика. 2019. Vol. 10. № 4. С. 77–96.

Анотація

Булбенюк С. С. Поліфонія дослідницьких позицій щодо висвітлення феномену новітніх автократій. – Стаття.

У статті представлений авторський погляд на розуміння природи новітніх автократій крізь призму аналізу низки ключових політологічних концептів: «Електоральна демократія vs електоральна автократія»; «Модернізація vs демодернізація», «Модерн vs (нео)патримоніалізм (неофеодалізм)», «Глобалізація vs периферійний розвиток». Окрема увага звернена на причини популярності новітніх автократій, аналіз ознак адаптивності різних модифікацій авторитарних режимів сучасності. Так, гібридні й електоральні автократії у пострадянських країнах та на арабському Сході мають, з одного боку, характеристики дефективного авторитарного режиму (термін Г. Голосова), а, з іншого боку, можуть зберігати значний електоральний потенціал підтримки, наприклад, за рахунок популярності харизматичного лідера. Водночас життєздатність електоральних автократій та їх різні моделі часто є проявом домінування системних процесів демодернізації у національних політичних системах. Причинами зростання демодернізаційного потенціалу новітніх автократій є домінування патронажно-клієнтальних відносин, усталені патримоніальні і неопатримоніальні практики соціального і політичного життя. Авторитарна демодернізація постала як відповідь традиційних та посткомуністичних суспільств з залишками феодальних та неофеодальних соціальних моделей взаємодії і політичних відносин на виклики свободи і відповідальності, обумовлені складністю процесів політичної і економічної модернізації. Наслідком названих процесів стає перетворення авторитарних режимів, особливо у частині країн Сходу та посткомуністичних держав, на

периферійні автократії. Суперпрезиденталізм як форма правління є показовим прикладом вектору розвитку периферійних автократій нині. Окремо варто розглянути авторитарний режим у Китаї, який вирізняється гнучкістю та високим рівнем його адаптивності до умов, що змінюються, що стало однією з причин формування потужного потенціалу розвитку суб'єктності Пекіна на світовій політичній, економічній і соціокультурній арені. Відкрита воєнна агресія РФ проти України, на думку авторів, найвірогідніше призведе до оформлення нової осі глобального протистояння демократій і автократій у найближчій перспективі.

Ключові слова: автократія, авторитаризм, (нео)патримоніалізм, модерн, демодернізація, периферія.

Summary

Bulbeniuk S. S. Polyphony of research positions on the phenomenon of modern autocracies. – Article.

The article presents the author's view on understanding the nature of modern autocracies through the prism of the analysis of a number of key political science concepts: «electoral democracy vs electoral autocracy»; «Modernization vs demodernization», «Modern vs (neo)patrimonialism (neo-feudalism)», «globalization vs peripheral development». Particular attention is paid to the reasons for the popularity of the newest autocracies, the analysis of signs of adaptability of various modifications of authoritarian regimes of today. Thus, hybrid and electoral autocracies in the post-Soviet countries and the Arab East have, on the one hand, the characteristics of a defective authoritarian regime (G. Golosov's term), and, on the other hand, may retain significant electoral support potential, for example due to the popularity of a charismatic leader. At the same time, the viability of electoral autocracies and their various models is often a manifestation of the dominance of systemic processes of demodernization in national political systems. The reasons for the growth of the demodernization potential of the new autocracies are the dominance of patronage-client relations, established patrimonial and neo-patrimonial practices of social and political life. Autocratic demodernization emerged as a response of traditional and post-communist societies with remnants of feudal and neo-feudal social models of interaction and political relations to the challenges of freedom and responsibility due to the complexity of political and economic modernization. The consequence of these processes is the transformation of authoritarian regimes, especially in some countries of the East and post-communist states, into peripheral autocracies. Super-presidentialism as a form of government is a prime example of the vector of development of peripheral autocracies today. The authoritarian regime in China, which is flexible and highly adaptable to changing conditions, is one of the reasons for the strong development potential of Beijing's subjectivity in the global political, economic and socio-cultural arena. According to the authors, Russia's open military aggression against Ukraine will most likely lead to the formation of a new axis of global confrontation between democracies and autocracies in the near future.

Key words: autocracy, authoritarianism, (neo)patrimonialism, modernism, demodernization, periphery.